

Л. М. Токарчук

*к. ю. н., доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
заступник декана економіко-правового факультету Одеського
національного університету імені І.І.Мечникова*

ПРАВОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ УКРАЇНА У СФЕРІ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Останнім часом дуже багато уваги приділяється значенню діяльності суб'єктів владних повноважень в процесах охорони і захисту прав та інтересів дітей. Органами державної влади (законодавчими, виконавчими) ухвалюється безліч нормативно-правових актів, направлених на формування державної політики щодо забезпечення охорони і захисту конституційних прав дітей, зокрема у сфері охорони здоров'я, оздоровлення та відпочинку, здобуття освіти, організації навчального процесу, виховання та перевиховання.

Правова політика є предметом вивчення теорії права, науковці по-різному визначають це поняття, але одностайно називають її елементом правової системи. В. К. Бабасв визначає правову політику як засади, принципи, напрями, завдання, стратегію і тактику правового регулювання суспільних відносин [1, с. 97]. В. В. Субочев вважає, що правова політика – це найбільш прийнятна форма керівництва і врегулювання суспільних відносин, яка ґрунтується на оптимальному поєднанні правових засобів і юридичних конструкцій, складових

ефективного механізму правового регулювання, який має вираз у різних формах, опосередковує всі рівні влади, відповідає виробленій концепції стратегічного розвитку держави і має соціально-корисні цілі [2, с. 21-22]. Згадані та інші автори виділяють такі напрями правової політики – правотворча, правозастосовна і правоохоронна діяльність. Ця діяльність є формами реалізації правової політики.

Одним із напрямів правової політики є правова політика у сфері прав дитини. В. І. Абрамов визначає її як науково обґрунтовану, науково закріплену і послідовно здійснювану діяльність державних і муніципальних органів влади зі створення ефективного механізму правового регулювання відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією і захистом прав дітей і дитинства [3, с. 28]. Погоджуючись з цим, зазначимо, що напрямом правової політики як родового поняття є правова політика у сфері прав дитини (вид), а її частиною (підвидом) є правова політика у сфері влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Будучи тісно пов'язаними, все ж вони різняться (за суб'єктами, об'єктами, межами, метою правового регулювання тощо) і співвідносяться як ціле та частина.

Беручи за основу розуміння правової політики як форми діяльності держави, розглянемо окремі питання суб'єктів правової політики, перспектив розвитку та удосконалення правової політики.

Суб'єктами формування правової політики є органи всіх трьох гілок державної влади – законодавчої, виконавчої та судової.

Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні є основним суб'єктом правової політики, який вирішує комплекс завдань зі встановлення і застосування єдиних правових засобів, що складають засади механізму правового регулювання, а саме – норм права, визнаних і визначених у них юридичних фактів, актів реалізації прав і обов'язків всіх учасників суспільних відносин, зокрема й приватних.

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади є другим за значенням суб'єктом правової політики, зокрема, через надані йому право законодавчої ініціативи, а також повноваження щодо забезпечення здійснення внутрішньої і

зовнішньої політики держави, вживання заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина; забезпечення політики у сферах соціального захисту, освіти, науки і культури, розробки і здійснення загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України тощо.

Саме Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України є основними суб'єктами, які формують, удосконалюють і реалізують правову політику держави. Правотворчі помилки законодавчого і нормотворчого характеру цих органів впливають у подальшому на правозастосовну практику, а результатом неправильних дій правотворчих органів, є порушення прав та інтересів значної кількості людей. Особливо небезпечним це є при формуванні і реалізації правової політики щодо прав та інтересів дітей.

В Україні створено багато державних інституцій, до повноважень яких належить захист прав та інтересів дітей, як міністерств, інших органів виконавчої влади, роботу яких спрямовує і координує Кабінет Міністрів України, так і спеціалізованих органів і посадових осіб. До останніх слід віднести Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Уповноваженого Президента України з прав дитини [4, 5]. Чіткий перелік суб'єктів правової політики відсутній, зокрема й через непередбачуваність діяльності державних органів. Для прикладу щодо суб'єктів правової політики з прав дитини можна навести запровадження 24 лютого 2016 р. посади Урядового уповноваженого з питань сім'ї, яку 23 серпня цього ж року було скасовано [6, 7].

Суб'єктами і провідниками правової політики держави є органи державної влади і місцевого самоврядування.

Суб'єктами правової політики слід вважати також суди, особливо Верховний Суд як найвищий суд у системі судоустрою України і Конституційний Суд України. Як зазначає С. Шевчук, «Рішення, підходи й правова політика, сформульовані вищими судами, є найбільш авторитетними саме в силу того, що сформульовані на вищому щаблі судової системи» [8, с. 32].

Правова політика втілюється в конституціях, кодексах, законах, інших нормативно-правових актах. Слід погодитись з думкою Ю. М. Тодики, що передусім в основі правової політики повинні бути норми Конституції України [9, с. 122].

На правову політику держави істотно впливають такі обставини, як: соціальне, економічне і політичне становище держави, міжнародне законодавство, процеси гармонізації тощо.

Ефективність правової політики, зокрема й щодо захисту прав та інтересів дітей, зумовлена передусім законодавством. І тут слід погодитись із думкою А. Селіванова, який вважає, що «створення, народження права» є не лише певною парламентською процедурою. Суспільство очікує тільки якісне законотворення, і у такому аспекті правова політика не може зводитися до лінійної характеристики кількісних показників діяльності парламенту щодо прийняття тих чи інших законів» [10, с.4-5].

Крім якісного законодавства на ефективність правової політики впливають й такі фактори, як його дотримання всіма учасниками правовідносин, його тлумачення органами правозастосування тощо.

Особливо стійкою має бути правова політика щодо системних помилок у сфері влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Тут правова політика має бути передбачуваною, чітко спланованою, відповідати умовам часу і місця, потребам, правовим традиціям і етичним поглядам суспільства. Для цього, уповноважені органи державної влади та місцевого самоврядування та їхні посадові особи мають здійснювати постійний моніторинг законодавства і результатів практики його застосування з метою попередження порушень прав та інтересів дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Формуючи правову політику у згаданій сфері, слід пам'ятати, що права та інтереси дітей є сферою приватно-правових відносин, водночас права та інтереси згаданих категорій дітей у сфері їх сімейного та інтернатного влаштування врегульовуються публічним правом, а межа між публічним і приватним правом залишається.

Література:

1. Бабаев В. К. Правовая система общества // Общая теория права: Курс лекций / Под ред. В. К. Бабаева. – Н.Новгород, 1993. – С. 85-110.
2. Субочев В. В. Правовая политика современной России в сфере лоббизма : Теоретические проблемы: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / В. В. Субочев. – Саратов, 2002. – 26 с.
3. Абрамов В. И. Правовая политика современной России в сфере прав ребенка / В. И. Абрамов // Современное право. – 2004. – №11. – С. 28-31.
4. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР (у ред. станом на 03.08.2017 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/776/97-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
5. Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини : Указ Президента України 11 серпня 2011 р. № 811/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/811/2011>. – Назва з екрана.
6. Про Урядового уповноваженого з питань сім'ї : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 131 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 19. – Ст. 771.
7. Про затвердження структури Секретаріату Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 564 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 69. – ст. 2333.
8. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. – К.: Реферат, 2007. – 640 с.
9. Тодика Ю. М. Конституція України: проблеми теорії і практики: Монографія. – Х. : Факт, 2000. – 608 с.
10. Закон – стрижень творення і функціонування суспільних відносин // Голос України. – 06.10.2015. – № 185(6189). – С.4-5.